

گفت‌وگوی «ایران» با دکتر عبدالحسین خسروپناه، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی

چرا علوم انسانی ما ناکارآمد است؟

نه علوم انسانی غربی و نه علوم انسانی اسلامی، هنوز نتوانستند پاسخگوی مسائل جامعه ما باشند

نقد و نظر

مهسارضانی

خبرنگار

استاد فلسفه و دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی به بحث گذاشتیم. گفتنی است که شورای عالی انقلاب فرهنگی از رهگذر یکی از زیرمجموعه‌های خود تحت عنوان «شورای تحول و ارتقای علوم انسانی»، چهار محور «اسلامی‌سازی»، «روزآمدسازی»، «بومی‌سازی» و «کارآمدی» علوم انسانی را دنبال می‌کند و از این رو، با اهداف جشنواره فارابی همگام می‌شود. اما فارغ از نقشی که شورای عالی انقلاب فرهنگی در تحول علوم انسانی اسلامی دارد، دکتر خسروپناه به واسطه کارنامه علمی و اجرایی‌اش، خود یکی از دغدغه‌مندان این حوزه بشمار می‌رود؛ او که پیش از این، قائم مقامی و دبیری هیأت حمایت از کرسی‌های نظریه‌پردازی، معاونت علوم انسانی و هنر دانشگاه آزاد اسلامی و ریاست مؤسسه حکمت و فلسفه ایران را عهده‌دار بود، معتقد است با اینکه در مسیر تحول علوم انسانی توفیقات نسبی داشته‌ایم اما هنوز در دانشگاه‌های ما «گفتمان علوم انسانی نقلی غربی» غالب است و علوم انسانی ما نتوانسته در حل مسائل جامعه، در حد انتظار کارآمد ظاهر شود.

جناب دکتر خسروپناه، در یک دهه اخیر چقدر در راستای «تولید علوم انسانی اسلامی» توفیق داشته‌اید؟ در تدوین مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری و کارشناسی ارشد، می‌توان گفت توفیق نسبی داشته‌ایم. یک زمانی وقتی ما بحث «تولید علم دینی» را در دانشگاه‌ها مطرح می‌کردیم، با واکنش‌های جدی و بعضاً تندی مواجه می‌شدیم. اما امروز، مسأله علوم انسانی اسلامی به عنوان یک موضوع قابل بحث حتی برای سکولارها و کسانی که منکر علوم انسانی اسلامی هستند هم معنادار و به یک ظرفیت فکری و معرفتی در دانشگاه‌ها بدل شده است؛ به گونه‌ای که بر سرچشمی و چگونگی آن، گفت‌وگوهای علمی جدی درمی‌گیرد.

بنابراین می‌توان از گفتمان علوم انسانی اسلامی به عنوان گفتمان غالب در دانشگاه‌ها دفاع کرد؟

متأسفانه خیر، همان‌طور که پیش‌تر عنوان شد در تولید علوم انسانی توفیق‌مان نسبی بوده است. واقعیت این است که گفتمان غالب در دانشگاه‌های ما هنوز همان گفتمان «علوم انسانی نقلی غربی» است. جالب این است که طرفداران علوم انسانی غربی تا از علوم انسانی اسلامی، سخن به میان می‌آید، سریع بر آن پرچسب «نقلی» زده و معتقدند که این رویکرد به علوم انسانی تنها به قرآن و روایات نظر دارد و عملاً در آن عقل و تجربه تعطیل می‌شود. غافل از اینکه، اولاً در علوم انسانی اسلامی تنها بر روایات و آیات بسنده نمی‌شود و دنیاتی نکته‌ای که اغلب از نظر دور می‌ماند این است که «نقل» ما یعنی «عقل» ما است و در واقع علوم نقلی ما عین عقلانیت است و نهی از عقل نیست که البته تبیین عقلی بودن علوم انسانی اسلامی محل بحث ما در این گفت‌وگو نیست و از آن گذر می‌کنم.

می‌خواهم بگویم اتفاقاً علوم انسانی فعلی و موجود ما کاملاً نقلی است و صرفاً برگرفته از آرای افرادی همچون گیدنز، یارسونز، هابرماس و... است. در علوم انسانی فعلی ما کار پژوهشی

و نظریه‌پردازی رخ نداده است. البته این بدان معنا نیست که نباید از علوم انسانی غربی بهره گرفت و یکسره آن را تعطیل کرد، حتماً باید نظریه‌های غربی را دانست، اما روزآمدی نظریه‌های غربی مهم است. متأسفانه، روانشناسی ما مربوط به ۵۰ سال و جامعه‌شناسی ما مربوط به ۲۰ سال پیش است و حتی تقلید ما را به جایی نخواهد رساند. آرای متفکران غربی هم به این شیوه، تا آنجا که از علوم انسانی در ایران استفاده می‌شود، کاربرد زیادی در حل مسائل علمی و اجتماعی جامعه ما نداشته است.

شما همواره در بحث‌ها و گفت‌وگوهایتان پیرامون تولید علوم انسانی اسلامی به مثابه بودن و کارآمد بودن علوم انسانی در حل مسائل جامعه تأکید داشته‌اید. علوم انسانی امروز ما چقدر از کارآمدی لازم برخوردار است؟ و می‌تواند برای مسائل امروز جامعه ما راه حل دهد؟ متأسفانه، علوم انسانی ما اعم از آنچه که از آن تحت عنوان «علوم انسانی نقلی غربی» سخن به میان آمد و حتی «علوم انسانی اسلامی» ما آنچنان که باید از کارآمدی لازم برخوردار نیستند.

چرا؟ به اعتقاد شما گروه کار کدام است؟

علت ناکارآمدی علوم انسانی در جامعه ما این است که در علوم انسانی غربی، ما با نظریه‌ها متفکران و نظریه‌های غربی به سراغ حل مسائل جامعه خودمان می‌رویم. مثلاً اگر می‌خواهیم مسأله خودکشی را در جامعه‌مان بررسی و راه‌حلی برای آن بیابیم، به سراغ نظریه دورکهایم در مورد خودکشی می‌رویم. در واقع، عینک نظری دورکهایم را بر چشم‌مان

می‌گذاریم و نظریه‌ای را مینمایانیم که او برای واقعیت‌های خارجی جامعه‌اش تبیین کرده و واضح است که برای کشف علت خودکشی در ایران ناکارآمد خواهد بود. به همین دلیل است که علوم انسانی کنونی ما از حل مسائل ایران ناتوان است. از طرفی، نظریه‌های علوم انسانی اسلامی ما هم کارآمد نیست و چندان در مسائل عینی جامعه بکار گرفته نمی‌شوند؛ چون بین نظریه‌های علوم انسانی اسلامی و حل مسائل ما یک حد وسطی به نام «فناوری نرم اجتماعی» وجود ندارد. ما تنها با داشتن نظریه اسلامی فرهنگ، نمی‌توانیم مسائل فرهنگی جامعه را حل کنیم، مگر اینکه قبل از آن یک «الگوی حکمرانی فرهنگی» داشته باشیم.

دقیقاً مثل این می‌ماند که ما بگوییم جدول مندلیف را در شیمی داریم و در آن مشخص شده کدام عنصر با کدام عنصر میل ترکیبی دارد و بعد بخواهیم مبتنی بر این نظریه، یک کارخانه پتروشیمی راه بیندازیم! یا به مهندسی شیمی و به تعبیری به یک فناوری نرم تبدیل کنیم، تا آن کارخانه شکل گیرد. متأسفانه، ما این حلقه میانی و حد وسط را در «تبدیل نظریه» به «حل مسأله» علوم انسانی اسلامی نداریم. بنابراین، در تحول علوم انسانی اسلامی و تحقق کارآمدی آن پیش از هر کاری باید به فناوری‌های نرم اجتماعی توجه کنیم. بخشی از این موانع «معرفتی» است؛ وقتی ما از حکمرانی فرهنگی،

علوم انسانی نتوانسته چندان کارآمد باشد؛ چون بین نظریه‌های علوم انسانی اسلامی و حل مسأله‌های ما یک حد وسطی به نام «فناوری نرم اجتماعی» وجود ندارد. علت ناکارآمدی «علوم انسانی غربی» هم این است که ما می‌خواهیم با نظریه‌های غربی و با عینک متفکران آنان، مسائل جامعه‌مان را حل کنیم. «منظومه‌ای نگریستن» یکی از ضرورت‌ها در کاربردی کردن علوم انسانی است که این نگاه منظومه‌ای در دانشگاه‌های ما حاکم نیست.

نیم نگاه

Al Vefagh advertisement with logo and website address www.al.vefagh.com

Atkhi advertisement for Iran Olympic Committee with logo and phone number 021-81827

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133

Setadiran advertisement for general services with logo and phone number 021-85683133